

TEXNOLOGIYA FANIDA ILMIY TADQIQOT TUSHUNCHASI HAMDA KO'NIKMASI

Tursunboyeva Kamola Ilxomjon qizi
Farg'ona viloyati Quva tumani MMTB ga qarashli
19-maktab texnologiya fani o'qituvchisi

Hikoya - maruzachi tomonidan mavzuga doir dalil, hodisa hamda voqealarning yaxlit yoki qismlarga bo'lib, tasviriy vositalar yordamida obrazli tasvirlash yo'li bilan ixcham, qisqa va izchil namoyon etilishi. Metodning natijasi ko'p jihatdan o'qituvchining nuqt mahorati, so'zlarni o'z o'rnida, ifodali bayon qilishi, shu jumladan, o'quvchilarning yoshi, rivojlanish darajasini inobatga olgan holda yondashuviga daxldor. Shu sababdan hikoya mazmuni o'quvchilarning mavjud bilimlariga tayanishi, ularni kengaytirishga xizmat qilishi darkor. Hikoyaning axborotlar bilan boyitilishi maqsadga to'g'ri keladi. Hikoya etilayotgan materialni samaralash maxsus reja asosida tashkil etiladi. Ma'ruzachi har bir darsda uning maqsadini aniq belgilab olishi, undagi asosiy tushunchalarga alohida urg'u berishishi zarur.

Suhbat - savol hamda javob shaklidagi dialogik ta'lim metodi hisoblanib, u fanga qadimdan ma'lum, xatto undan o'z faoliyatida Suqrot ham mohirona ishlatilgan. Suhbat metodi jarayonida ko'p funksiyalar (aqliy fikrlash, hozirjavoblik, muloqot madaniyati va boshqa sifatlarni shakllantiradi) bajaradi, lekin asosiysi o'quvchida faollikni aks ettiradi. Suhbat ma'ruzachi fikriga mos harakat qilish, natijada yangi bilimlarni bosqichma-bosqich egallashga yordam beradi.

Suhbat - amaliyotni endigina boshlagan o'qituvchi uchun murakkab ta'lim metodi hisoblanadi, shu jumladan, savollarni tayyorlash, ularning ketma-ketligini ta'minlash ko'p vaqt talab etishi, uni tashkil etishda esa barcha o'quvchilarning diqqatini jalb etish lozim. O'qituvchi oddiy savollar yo'llashi, o'quvchilar uchun ular yuzasidan batafsil o'ylash uchun vaqt ajratilishi, o'quvchilarning javoblarini esa diqqat bilan tinglashi, zarur o'rinlarda ularni sharhlashi lozim. Shu boisdan, suhbatda bilish deduktiv yoki induktiv yo'l bilan amalga oshirib boriladi. Deduktiv suhbat o'quvchilarga oldindan aniq bo'lgan qoidalar, tushunchalar, hodisalar, jarayonlar asosida tashkil etilib, o'quvchilar tahlil yordamida xususiy natijaviy xulosalarga keladilar. Muloqotning induktiv shaklida alohida dalillar, tushunchalarning tahlil asosida yakuniy natijaviy xulosaga kelinadi.

Muloqot ko'proq o'quvchilarni yangi bilimlar bilan tanishtirish, bilimlarni tizimlashtirish hamda mustahkamlash, nazoratni tashkil etish hamda o'zlashtirilgan bilimlarni tashxislashda ijobiy natijalarni beradi. Suhbat turli ko'rinishlarda, ya'ni, kirish, yakuniy, individual va guruhli suhbat tarzida tashkil etiladi.

Tushuntirish o'quv materialini mazmunini isbot, tahlil, umumlashma, taqqoslash asosida namoyon qilishdir. Bu metod hikoyaga nisbatan birmuncha keng qo'llaniladi. Ushbu metoddan odatda, nazariy materiallar hamda murakkab masalalarni o'rganishda foydalaniladi. Tushuntirish jarayonida o'quv materialining bir qadar qiyin unsurlari ko'zga tashlanadi va shu asosda materialning mohiyati ochib beriladi. Tushuntirish samarasi ko'p hollarda o'qituvchining ko'rgazmali vositalardan oqilona foydalanishiga aloqador bo'ladi.

Ma'ruza - ulkan hajmdagi o'quv materialini og'zaki bayon qilish metodi sanalib, uning o'ziga xos xususiyatlari quyidagilardan iborat: qat'iy mantiqiy ketma-ketlik, uzatilayotgan axborotlarning ko'pligi, bilimlar bayonining tizimliliği bo'lishi lozim. Maktab ma'ruzasi

mazmunini murakkab tizimlar, hodisalar, obyektlar, jarayonlar, ularning sababli-oqibatli bog'lanishlari, qonun va qoidalarni o'z ichiga oladi. Shu sababdan ma'ruza maktab sharoitida yuqori sinflardagina qo'llanila oladi. Sababi u butun dars jarayonini qamrab olishi lozim. Ma'ruza metodi tushuntirish hamda suhbatning asta-sekin kengayib borishidan vujudga keladi va bir vaqtida o'quvchilarni qisqacha yozib olishga o'rgata boshlaydi.

Dars sifati hamda samaradorligini ta'minlashda ko'rgazmali metodlar ham alohida ahamiyat kasb etadi.

Tasvir metodi namoyish metodiga chambarchas bog'liq bo'lsada, didaktikada alohida o'rganilishi lozim. Tasvir narsa, hodisalar va jarayonlarni ularning ramziy ko'rinishlari - chizma, port, rasm, fotosurat, yassi modellar hamda boshqalar yordamida ko'rsatishni taqozo etadi.

Namoyish metodi o'rganilayotgan obyekt harakat dinamikasini ochib berishda qo'l keladi hamda ayni chog'da predmetning tashqi ko'rinishi va ichki tuzilishi haqida to'laqonli ma'lumot berishda keng ishlatiladi. Tabiiy obyektlarni ko'rsatishda odatda uning tashqi ko'rinishi (shakli, hajmi, miqdori, rangi, qismlari, ularning o'zaro munosabatlari)ga e'tibor qaratiladi, so'ngra ichki tuzilishi yoki bo'lmasa alohida xususiyatlarini o'rganishga o'tiladi. Demonstartsiya ko'p holatlarda o'rganilayotgan obyektlarning subyekt yoki chizmasi yordamida o'rganiladi.

Amaliy metod - o'zlashtirilgan bilimlarni amaliy masalalar echimini topishga yo'naltirilgan jarayonda qo'llashni taqozo etishi lozim. Ushbu holatda nazariy bilimlarni amaliyotda qo'llash ko'nikmasi namoyon bo'ladi. Amaliy ishlar sinfda yoki tabiiy sharoitlar - maktab yer maydoni, issiqxona, geografik maydonlarda amalga oshirilishi mumkin. Ularni amalga oshirishda sodir etiladigan harakatlar o'qituvchi tomonidan nazorat qilinadi va zarur hollarda yo'riqnoma yoki maxsus ko'rsatmani o'quvchilar e'tiboriga uzatiladi.

Mashq - aqliy yoki amaliy harakatlarni bajarish ko'nikmalarini egallash yo'lidagi ko'p marta takrorlanishlar hisoblanib, mashqsiz ko'nikma va malakalarni shakllantirish mumkin emas. Mashqlar og'zaki, yozma, ijtimoiy-foydali, jismoniy va boshqa ko'rinishlari mavjud.

Laboratoriya ishlari o'quvchilarning jihoz, maxsus uskuna, qurol va turli texnikaviy qoliplardan foydalangan holda tajribalarni o'tkazish metodlari bo'lib, ular ko'proq tabiiy fanlar asoslarini o'rganishda ishlatiladi. Ushbu metod o'quvchilarning asbob-uskunalar bilan ish ko'rish, o'lchash ishlarini amalga oshirish hamda ularning natijalariga ishlov berish kabi ko'nikmalarini tezkor shakllantirishga sharoit yaratadi. Laboratoriya ishlarini qo'llash maxsus qurilma va jihozlar, shuningdek, materiallar va vaqtni sarflash, ularni ishga tayyor holatga keltirishni taqazo etadi. Ammo bu harakatlar o'quvchilarning yuqori darajadagi faolligi asosida mustaqil ravishda tajriba va o'lchash ishlarini tashkil etish bilan takomillashtirilib boriladi.

Didaktik o'yin o'rganilayotgan obyekt, hodisa hamda jarayonlarni modellashtirish asosida o'quvchining bilishga bo'lgan qiziqishi va faollik darajasini rag'batlantiruvchi o'quv faoliyati uslubi. Ayni holatda o'yin ham ijtimoiy faoliyat ko'rinishi hisoblanadi.

Ta'lim metodlarini tanlash. Pedagogika sohasida, o'qituvchilarning amaliy tajribasini o'rganish hamda umumlashtirish asosida ta'lim metodlarini tanlashga o'quv tarbiya jarayoni

kechayotgan shart-sharoitlar va aniq holatlarga bog'liq muayyan yondashuvlarda namoyon bo'ladi. Ta'lim metodlarini tanlashda tubandagi holatlar inobatga olinishi darkor:

- Ta'limning umumiy maqsadlari.
- Fanning va o'rganilayotgan mavzuning mazmuni hamda o'ziga xosliklari.
- Biror fanni o'qitish metodikasining o'ziga xosliklari.
- Materialni o'rganishga ajratilgan vaqt.
- O'quv mashg'ulotining maqsadi, vazifalari va mazmuni.
- O'quvchilarning yoshi va bilish imkoniyatlari.
- O'quvchilarning tayyorgarlik darajasi.
- Ta'lim muassasasining moddiy ta'minlanganligi.
- O'qituvchining nazariy, amaliy va metodik tayyorgarligi, pedagogik mahoratni egallaganlik darajasi.

Ta'lim vositalari va ularning vazifalari. Ta'lim vositalari. Ta'lim metodlari ta'lim vositalari bilan birgalikda ishlatiladi. Ta'lim vositalari- bu yangi bilimlarni o'zlashtirish maqsadida o'qituvchi va o'quvchilar tomonidan foydalaniladigan obyekt. Ta'lim vositalari katta ahamiyati mavjud. Ta'limning hamma vositalari ta'lim maqsadlarini muvafaqqiyatli amalga oshiradi.

Didaktik vositalar deyilganda, o'quv hamda ko'rgazmali qo'llanmalar, namoyishli qurilmalar, texnik vositalar kiradi. Ta'lim vositalari o'zida o'quv-tarbiyaviy maqsadga erishish uchun zarur bo'lgan moddiy yoki bo'lmasa ma'naviy qadriyatlarni o'zida namoyon etadi. Odatda ular ta'lim metodlariga mos holatda ishlatiladi. Ammo agar metodlar «qanday o'qitish» savoliga javob bersa, vositalar esa, «uning yordamida nimani o'qitish» savoliga javob beradi.

An'anaviy ravishda qo'llaniladigan ta'lim vositalariga darslik, rasmlar, jadvallar, nutq, o'quv-ustaxonasi jihozlari, laboratoriyalar, axborot vositalari, o'quv jarayonini tashkil etish hamda boshqarish vositalarini o'z ichiga oladi.

Didaktik vositalar metodlar singari ta'limiy, tarbiyaviy hamda rivojlantiruvchi funksiyalarni amalga oshiradi. Bundan tashqari o'quvchilarning o'quv-bilish faoliyatini hosil qilish, boshqarish hamda nazorat qilish vazifalarini yakunlaydi.

Didaktik vositalar audiovizuallik tafsilotida motivatsion, axborot, ta'lim jarayonini boshqarish, optimallashtirish funksiyalarini bajara oladi. Fanni o'qitish bilan aloqador holda ta'lim vositasi tanlana boshlanadi. O'qituvchi o'zining ixtiyori bo'yicha ko'rgazmali material, o'quv qo'llanmadan foydalanishi lozim. Ta'lim vositasini qo'llashning yana bir o'ziga xos jihati albatta ta'lim jarayonining tarkibiy qismi sifatida namoyon etadi. Ta'lim vositasini tanlab olish ta'lim metodini tanlab olish bilan aloqador. Agar ta'limning aktiv metodi(kitob bilan ishlash, mashqlar) ishlatilinsa, u holda o'quv qo'llanmalari, darsliklar va ta'limning texnik vositalaridan ishlatiladi. Aynan ta'limning aktiv-texnik vositalari amaliy metodlarda ishlatiladi.

References:

1. Avliyakov N.X. O'qitishning modul tizimi va pedagogik texnologiyasi amaliy asoslari, - Buxoro, 2000.

2. Avliyakov N.X. Zamonaviy o'qitish texnologiyalari: O'quv qo'llanma. – B.: “Muallif” nashriyoti, 2001.
3. Avliyakov N.H., Musayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar- T: “Fan va texnologiyalar” nashriyoti, 2008.

INNOVATIVE
ACADEMY